

2. ELS ESCULTORS MEDIEVALS

DOSSIER PROFESSOR - GUIA I SOLUCIONARI El Monestir de Sant Joan de les Abadesses
i l'escultura gòtica

...explica als alumnes...

1. Què és un retaule?

El retaule és un moble - taula - de fusta, pedra o metall que es posa rere l'altar o damunt d'aquest. De fet, la paraula prové del llatí "retro tabula", que significa darrere la taula (es refereix aquí a la taula d'altar també anomenada ara).

Està format per diversos compartiments que representen escenes religioses dedicades normalment al sant, a la Verge, un àngel o bé a la vida de Jesús. Així, la persona que està davant l'altar i contempla el retaule aprèn l'evangeli o coneix la vida exemplar dels sants seguint la lectura que ofereixen els compartiments del retaule. Les funcions d'aquest són doncs pedagògiques però també devocionals en tant que ajuden a conèixer, contemplar i a estimar la Paraula de Déu i la vida dels sants.

1.1. El retaule de santa Maria la Blanca

El retaule està presidit per la imatge de Santa Maria. A banda i banda es despleguen dos cossos simètrics amb dotze relleus de la infantesa de Jesús i, als extrems, sis compartiments amb figures de l'Antic Testament i una profetessa: allò que els profetes anunciaren o esperaren s'acompleix amb el naixement de Jesús. Cadascun dels carrers verticals és coronat per un petit frontó amb un motiu floral.

El cicle narratiu permet seguir la vida de Jesús des de l'Anunciació fins a la fugida a Egipte.

Resten fragments de policromia en el fons dels compartiments i en la carnació i vestits de la Mare

La col·locació privilegiada del retaule, sobre o darrere l'altar, es deu a la importància de l'altar, on el sacerdot celebra l'Eucaristia, la més important de les celebracions cristianes. L'altar és doncs l'espai sagrat per antonomàsia, el lloc on Déu es fa present als homes i on se celebra la comunió entre Déu i els homes. El retaule contribueix a monumentalitzar aquest espai sagrat.

Veurem algunes de les parts dels retaules: cossos, carrers, predel·la o bancal, cimaci o àtic, guardapols i pinacles.

Els retaules gòtics de sant Joan, creats entre el s.XIV i XV són d'alabastre, mineral translúcid i de colors clars.

de Déu.

Malgrat que desconexem el nom del seu artífex, les armes del sagristà, Ramon de Palol, que es veuen a la peanya de la Maredeu i les al·lusions que fa al retaule construït per ell el 1343 no deixen cap dubte de qui encarregà l'obra. Aquesta persona que costea o bé encarrega una obra és coneguda amb el nom de comitent.

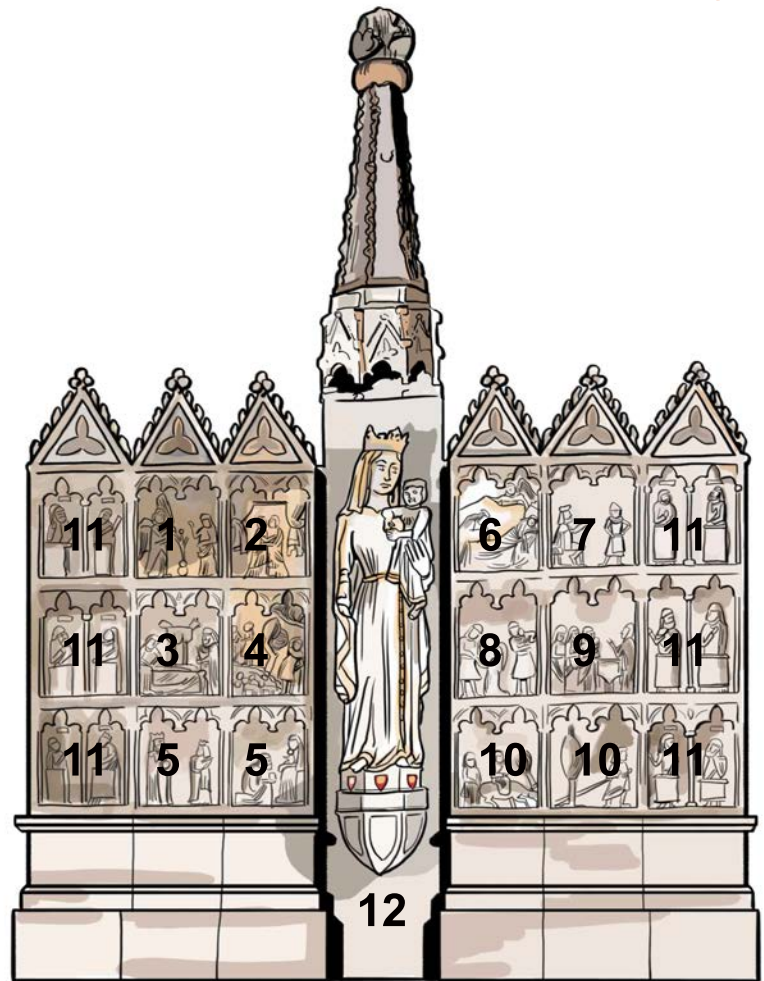
Val a dir que el seu format actual, és fruit de l'acurada restauració realitzada a mitjan segle XX per l'escultor Pere Jou. El retaule presidí l'absis central.

2. ELS ESCULTORS MEDIEVALS

l'escultura gòtica

12- Santa Maria, la Blanca

Presideix el retaule, protegida per un alt dosser acabat amb un pinacle. La figura de la Verge Maria, dreta, sosté amb una mà un extrem del vestit, mentre que l'altra subjecta l'Infant Jesús, que pren amb les seves mans un ocell. Respon a les pautes de la devoció tardomedieval en les quals la Mare de Déu juga, acarona o contempla el seu fill, lluny del hieratisme romànic. El moixó que amb el seu bec picoteja la mà de l'Infant té una forta càrrega simbòlica: recorda la mort redemptora de Jesús, que vessarà la seva sang per salvar a la Humanitat.



1- L'anunciació

L'àngel Gabriel anuncia a Maria que serà la mare de Jesús.

2- La visitació de la verge a Santa Isabel

Moment en què Maria va a visitar la seva cosina, mare de sant Joan Baptista.

3- El naixement de Jesús a Betlem

Hi veiem sant Josep amb la seva esposa Santa Maria amb el nen Jesús als braços acompanyats pel bou i la mula.

4- L'anunci del naixement de Jesús als pastors

Aparició de l'àngel als pastors per anunciar que ha nascut el fill de Déu.

5- L'adoració dels reis

En el primer registre apareixen dos dels tres reis amb les ofrenes a les mans. L'escena es complementa amb el segon registre on hi apareix la Verge Maria amb l'infant a la falda i un dels tres reis agenollat davant d'ells fent l'ofrena.

6- L'avís en somnis de Sant Josep de marxar a Egipte

Apareixen la Verge, allitada, amb l'Infant i Josep, endormiscat, als peus del llit recolzat sobre del bastó. L'àngel transmet a Josep el missatge de marxar a Egipte.

7- Herodes ordena la mort dels innocents

Veiem el rei Herodes entronitzat dirigint-se a un dels seus soldats tot ordenant la mort de tots els infants amb la intenció de matar a Jesús.

2. ELS ESCULTORS MEDIEVALS

l'escultura gòtica

8- La matança dels innocents

Veiem dos dels soldats matant als infants; una de les mares dels nadons suplica, agenollada, al soldat.

9- La presentació de Jesús al temple

Santa Maria presenta Jesús al profeta Simeó; just al darrera sant Josep porta a les mans l'ofrena al temple.

10- La fugida de la Sagrada Família a Egipte

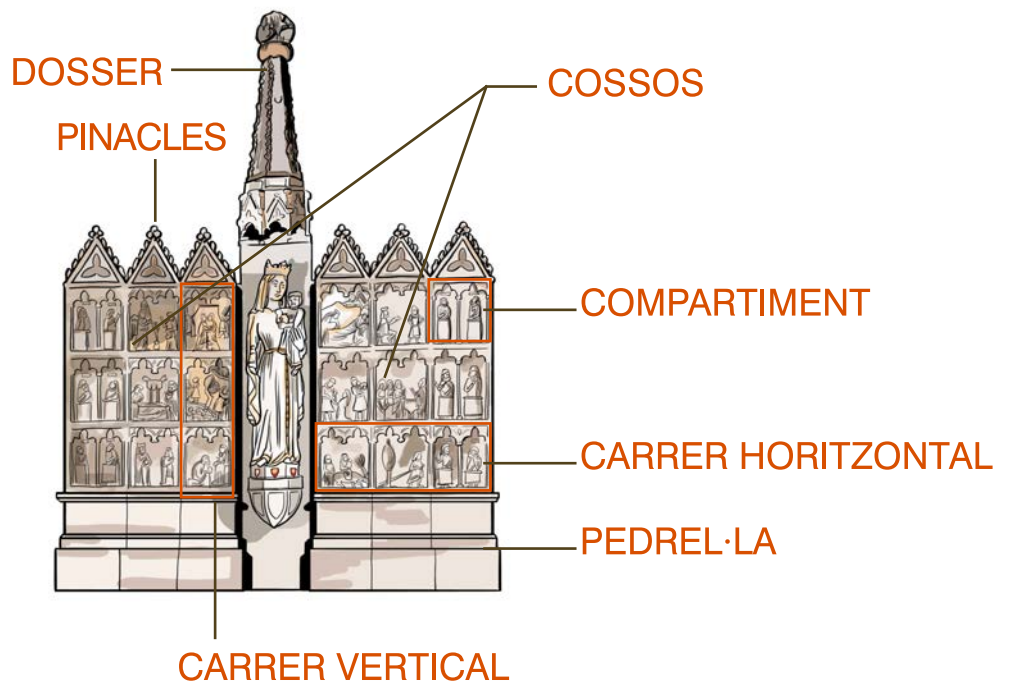
L'escena, esculpida en dos registres, mostra la fugida a Egipte, seguint les indicacions de l'àngel, per tal d'evitar la mort de Jesús: en un registre, a primer pla, Josep; a l'altre, la Mare de Déu amb l'Infant.

11- Profetes i personatges de l'antic testament



ACTIVITAT DEL QUADERN DE L'ALUMNE

Identifiqueu els noms de les parts del retaule de santa Maria la Blanca allà on es correspon.



ACTIVITAT DEL QUADERN DE L'ALUMNE

Ara observeu atentament el retaule i intenteu reconèixer 3 de les escenes representades.

2. ELS ESCULTORS MEDIEVALS

l'escultura gòtica

1.2. El retaule de la Passió de l'església de Sant Pol

Aquest retaule és una rèplica de l'original, que es troba al Museu Episcopal de Vic. Va ser encarregat per a l'església de Sant Pol, a la vila, on possiblement estava col·locat a l'altar major. S'hi representen 20 escenes dels cicles de la Passió, Mort i Resurrecció de Crist, totes emmarcades per un doble arc apuntat;

- 1.- Entrada triomfal de Crist a Jerusalem
- 2.- La unió de Jesús a Betània
- 3.- El lavatori de peus de Jesús als apòstols
- 4.- La presa de Jesús. La traïció de Judes
- 5.- Jesús es pres i estarnit
- 6.- Jesús davant d'Herodes
- 7.- Jesús és interrogat per Caifas, el gran sacerdot
- 8.- Pilat es renta les mans de la condemna a mort de Jesús
- 9.- Jesús és assotat
- 10.- Jesús camí del Calvari
- 11.- Jesús és clavat a la creu
- 12.- Crucifixió de Jesús

cada cos i compartiment correspon a una placa d'alabastre. El va realitzar Bernat Saulet entre el 1341 i 1342, ajudat per altres artistes. Se'ls coneix amb el nom de taller escultòric de Sant Joan de les Abadesses.

- 13.- El Davallament de la Creu
- 14.- Sepultura de Jesús
- 15.- Jesús davalla als llimbs
- 16.- L'Àngel anuncia la resurrecció a les tres Maries: Maria Magdalena, Maria de Cleofàs i Maria Salomé
- 17.- Aparició a Maria Magdalena
- 18.- Aparició en el camí d' Emmaús
- 19.- El dubte de Tomàs
- 20.- Ascensió de Jesús al Cel


Al coronament de cada carrer, trobem les representacions de quatre àngels músics.



ACTIVITAT DEL QUADERN DE L'ALUMNE

Observeu atentament el retaule de la Passió i acabeu les afirmacions que trobareu a continuació:


El retaule de la Passió pertany a l'estil...

-  A gòtic
B Romànic

A dalt de tot del retaule...

-  A es representen 4 cavallers
B es representen 4 àngels

Aquest retaule s'estructura en....

-  A 2 cossos amb 3 carrers horitzontals
B 4 pinacles i 20 compartiments

2. ELS ESCULTORS MEDIEVALS

l'escultura gòtica

2. L'organització d'un taller d'escultura en l'època medieval

Els tallers de producció a l'Edat Mitjana es formen seguint una jerarquia molt organitzada, on cadascun dels components del taller tenia una funció especialitzada dins el procés de treball, de forma que el producte final era fruit d'una participació col·lectiva. Les obres es produïen sota comanda i no eren fruit d'una producció espontània. Coneixem molts noms dels artesans medievals gràcies als contractes conservats per realitzar obres als monestirs i les esglésies.

El contracte conservat d'execució del retaule de la Passió per l'església de Sant Pol de Sant Joan de les Abadesses hi consten els promotors de l'obra, el programa iconogràfic, les característiques que havia de tenir el retaule (mides, materials,...), el preu, el nom de l'artista i els terminis d'entrega.

El mestre, màxim responsable del taller, tenia un grup d'artesans als quals havia de transmetre els coneixements i de dotar dels recursos necessaris per dur a terme l'execució de l'obra. En el taller hi havia

artistes i aprenents. Els aprenents eren joves que entraven a aprendre l'ofici al taller del mestre durant un temps i, un cop passat un examen que organitzava el gremi, ja podien treballar pel seu compte. Els artistes en canvi, cobraven un jornal pagat pel mestre per a treballar.

El mestre sempre destacarà per sobre dels altres i és el que directament gestionarà tots els encàrrecs. En les ciutats principals o bé a prop dels centres artístics més rellevants del moment s'hi instal·len els artistes amb els seus tallers.

Tenim constància d'un taller escultòric establert a la vila de Sant Joan, al qual s'atribueix el retaule de la Passió de l'església de Sant Pol (1341-1342), el retaule de santa Maria la Blanca (vers el 1343), el retaule de sant Agustí i l'excel·lent sepulcre del beat Miró, que data del 1345. Les obres que se'n relacionen coincideixen amb un nou impuls de donar vida a la comunitat monàstica, l'art es posa al servei de la fe.



ACTIVITAT DEL QUADERN DE L'ALUMNE

Ubiqueu en cada cas, la funció dels personatges que mostrem a continuació:

Mestre	màxim responsable del taller.
Comitent	indicava el programa iconogràfic i donava les directrius a seguir.
Aprenent	jove que entrava a aprendre l'ofici al taller del mestre.
Artèsà	cobrava un jornal pagat pel mestre per treballar al seu taller.

2. ELS ESCULTORS MEDIEVALS

l'escultura gòtica



ACTIVITAT.1

Busqueu per Internet com són els retaules gòtics i de quin tipus de material poden ser.

ACTIVITAT.2

L'alabastre és un tipus de pedra, busqueu a Internet quines característiques presenta aquest material?

NOTES:
